

BEDRİ RAHİMİ EYÜBOĞLU'NUN ŞİİRİNDE KADIN*

*Özlem KAYABAŞI***

ÖZET

Bedri Rahmi Eyüboğlu, 1911-1975 yılları arasında yaşamış bir şairdir. Bir güzel sanat olarak gördüğü şiirin yanında resim sanatıyla da ilgilenmiştir. Hem şair hem de ressam olarak renkleri ve kelimeleri kaynaştırmaya gayret etmiştir. Bu çalışmada şairin bu iki yönünün de ortak paydasında yer alan kadın teması üzerinde durulacaktır. Kadın, şairin kendi hayatında adeta bir ilham kaynağı olarak değer bulurken, kadının toplum hayatındaki rolü ve değeri de şairce bir duyarlılıkla değerlendirilmiş ve ikinci plana atılmamıştır. Bu dikkatle “Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun Şiirlerinde Kadın” başlığı altında şairin kadını ele alan şiirleri incelenecektir.

Şiirin birden çok güzel sanatla ilişki içinde olmamasının bir kayıp olacağını düşünen şair, şiirinin merkezine bu düşünceyle pek çok farklı unsuru yerleştirir. Çocukluk yıllarından beri tanıdığı Anadolu coğrafyası ve insanı onun şiirinin temel noktalarından biri olur. Bedri Rahmi’nin sanatına kaynaklık eden diğer önemli unsurlar ise halk kültürü, tabiat ve kadındır. Bu noktadan hareketle Bedri Rahmi şiirinin önemli kaynaklarından biri olan kadının incelenmesinin gerekli hâle geldiği söylenebilir. Bu çalışmanın amacı Bedri Rahmi’nin şiirlerinde kadının nasıl işlendiğini ele almaktır. Kadının gerek bireysel gerekse toplumsal bir figür olarak şairin hayatında nasıl bir yerde bulunduğu, sanatçı bakış açısıyla bunun şiirlere nasıl yansıtıldığı ele alınmaya çalışılacaktır.

Çalışmada şairin bütün şiirlerinin toplandığı “*Dol Karabakır Dol*” kitabı temel kaynak olarak kullanılmıştır. Şairin bütün şiirleri tek tek okunup değerlendirilmiş ve kadının ele alındığı şiirler (Güzel ile Faydalı, Yıkansın Gözlerim Yıkansın, Oğlum Mehmed’e Evlerimizi Takdim Ederim, Hele Bir Başlasın, Yeşil, Keklik Simalı, Trabzon Deyince, Elemtere Fiş, Karadut, Karadut 2, Sitem, Kara Sevda, Kul Köle, Eren’e Mektup, Tadım Benim, Karabiber, Sabah, Meseledir, Sevda Üstüne, Susadım, Dişi Oğlu Dişi, Mor Gelin, Çıkamaz, İnsan Kasidesi, Bahçeler Dolusu, Sakal Makal Yahut Aferin Ahmet Bu Yolda Devam Et, Kırk Odalı Konak, Bir Şahit Aranıyor, Hizmetçiler, Talashı, Akıl ile Gözün Hikâyesi, Körpe Gelin, Bir Porsiyon Dünya, Yazma Destanı, Denizli Destanı, Sabır ile Koruk, Kağıtsız-Kalemsiz, İstanbul Destanı) makaleye

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Dr. Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: ozlemkayabasi@yahoo.com

kaynak olacak şekilde sınıflandırılmıştır. Bunun yanı sıra bizzat şair tarafından kendi sanat ve şiir anlayışının değerlendirildiği *Kardeş Mektupları*, *İnsan Kokusu*, *Deli Fişek*, *Tezek* kitaplarından da faydalanılmıştır. Şairin şiirleri üzerine yapılmış çalışmalar vardır. Bunların en önemlilerinden biri R. Melih Erzen'in yaptığı doktora tezidir. Ancak yaptığımız bu çalışmada kadın daha ön plana çıkartılarak, şairin de hayatında yaptığı gibi, hayatın merkezine alınarak incelenmiştir. Öncelikle şairin sanatı belirleyen tabiat, halk kültürü ve kadın unsurları üzerine kısa değerlendirmeler yapılmıştır. Sonrasında ise kadının; kadın ve güzellik, kadın ve aşk, toplum hayatındaki kadın, Anadolu ve kadın, şehirde yaşayan kadın başlıkları altında değerlendirmesi yapılmıştır.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Türk şiirine Anadolu'yu ve onun farklı renklerini taşıyan şairlerden biridir. Coğrafyaya karşı gösterdiği bu duyarlılığın yanına kadına karşı gösterdiği duyarlılığı da eklemek gerekir. Şahsi hayatında yaşadığı aşklarla da kendisinden söz ettiren şair, şiirinde de kadını farklı boyutlarıyla ele almaktan çekinmez.

Bedri Rahmi Eyüboğlu 1930'lu yıllarda başladığı şiir yolculuğunda halk kültürünü ve sanatlarını kullanmayı kendine bir rehber edinen bir sanatçıdır. Şiirin de resim, heykel, müzik gibi bir güzel sanat olduğu ve bütün sanatların birbirleriyle ilişki içinde olması gerektiği düşüncesindedir. Bu düşüncesi ve kendisinin aynı zamanda bir ressam olması dolayısıyla şiirlerinde özellikle resim sanatının etkilerini görmek mümkündür.

Kadın onun hassas olduğu bir diğer konu olarak belirlenebilir. Halk kültürüne yakınlığı, Anadolu'yu ve Anadolu insanını yakından tanınması kadın meselesine de yaklaşımını şekillendirir. Anadolu'daki kadının ezilmişliği, çaresizliği anlatıldığı kadar onun yaratıcılığı, güzel sanatlara olan katkısı(dokumacılık, heykel, mimari gibi) da ele alınır. Şehir hayatındaki kadın figürü de göç sonucunda yerleşmeye, evini bir arada tutmaya çalışan, fabrikada çalışan kadın olarak değerlendirilir. Kadının hem sosyal hayattaki hem de evinin içindeki yeri ayrıntılı olarak ele alınır.

Bedri Rahmi Eyüboğlu, hayatında önemli olan iki kadına yazdığı şiirleriyle de dikkati çeker. Özellikle "Karadut" çok bilinen aşk şiirlerinden biri olarak antolojilerde yerini almıştır. Bu şiiri yazdığı Mari Hanıma duyduğu aşk kimseden gizlemeye gerek duymadığı için dikkatleri çeker. Hayatındaki bir diğer önemli kadın olan karısı Eren Eyüboğlu ile de hem sanatçı olarak hem de hayat arkadaşı olarak paylaşımları olur.

Bedri Rahmi'nin şiirlerinde kadını ele alırken kendi hayatından ve şahit olduklarından hareket ettiğini söylemek mümkündür. Yukarıda belirtildiği gibi hayatında çok önemli bir yere sahip iki kadın şiirlerinin kaynağının kendi hayatından, kendi yaşadığı aşklardan alındığının ispatı gibidir. Ayrıca sadece kadına değil toplum hayatına da büyük bir dikkatle yaklaşan şair, ressamca bir duyarlılıkla kadınların hayata kattığı renkleri de farklı boyutlarıyla dile getirir. *Kırk Odalı Konak* şiirinde büyük bir evin içinde yaşayan kadınlar adeta resmedilir. *Hizmetçiler* şiiri de benzer bir mantıkla yazılmış gibidir. Evdeki hizmetçilerin hikâyeleri elbette kadın hikâyeleri olarak anlatılır. "Hepsinin dudaklarında benim adım/ Tevekkeli değil ellerinde

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

büyümüşüm” mısraları yazarın gerçek hayat ile şiirlerini yazarken kurduğu ilişkiyi ispatlar niteliktedir.

Şair gerçek hayatı şiirlerine yansıtırken zaman zaman halk kültürüne olan bağlılığını da göstermek ister. Bunun için insanları ağız özellikleriyle şiirinde konuşturur. *Yeşil* başlıklı şiirinde “kiraz ucuz kadınlar bahalı” mısrası bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca şairin deyimlere ve atasözlerine olan bağlılığı düşünüldüğün de kadını anlatırken bunlardan faydalanması da dikkat çeker. *Susadım* şiirindeki “Seni düşündüm kadının şükrederek/ Su gibi aziz olasin her daim/ Ekmek kadar mübarek” mısraları kadının varlığına her şartta şükreden şairin düşüncelerini de yansıtır. Bir diğer kültür unsuru olan türküler de şairin şiirlerine kaynaklık ederler. *Talash* şiirinde yer alan “Eller kınalı/ Gözler sürmeli/ Nereden bulmalı/ Satın almalı” mısraları bu noktada önemlidir. Ayrıca şairin yaptığı bir resmin altına “Talashlı Turna 1945” imzasını atması da şairin gerçek hayatla ilişkisi bağlamında değerlendirilmelidir.

1952 yılında yayımlanan *Tuz* kitabının başında yer alan *Güzel ile Faydalı* şiiri hem nesir hem nazım şeklinde yazılmıştır. Bu şiirde şairin kadına bakış açısını açıkça görmek mümkündür. “Bir güzel kadın tasarlayın ki hiçbir işe yaramıyor, ne hamur yoğuruyor, ne de çocuk doğuruyor, öyle put gibi duruyor. Bir ağaç tasarlayın ki ne meyve veriyor, ne gölge veriyor... Bu iki misali pek iyi seçemedim. Kadının güzeli hiçbir işe yaramasa, gider bir mecmuaya kapak olur...” (Eyüboğlu, 2011, s.164). Bu örnekten de anlaşılacağı gibi Bedri Rahmi Eyüboğlu kadını sadece aile içindeki ya da ev içindeki haliyle değil toplum hayatında edindiği yer ile de değerlendirmektedir. Bu durum da onun kadınlara yaklaşımında gerçekçilik çizgisinden ayrılmadığını gösterir.

Şairin kadını her yönüyle ele aldığı ona öncelikle insan sonrasında da sevgili ve anne olarak değer verdiği görülür. Kadının hayatın merkezindeki konumu şairce bir duyarlılıkla dile getirilir. Kadınların sadece olumlu ve değerli tarafları değil toplum hayatının içindeki durumları da anlatılır. Toplumda kadının zaman zaman sadece cinsel bir kimlik olarak değerlendirilmesi, Anadolu’da küçük yaşta evlendirilen kız çocukları, büyük evlerde hizmetçilik yapan kadınların yaşadıkları dramlar da onun şiirlerinde ele alınır. Bu makalede belirtilen unsurlar ışığında şair ve ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun şiirlerinde kadın unsurunu nasıl ve hangi kriterlere göre değerlendirildiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Şiir, Kadın, Toplum Hayatı, Halk Kültürü.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

WOMEN IN BEDRİ RAHMİ EYÜBOĞLU'S POETRY

ABSTRACT

Bedri Rahmi Eyüpoglu is one of the most known poets in the period of modern Turkish poetry. His brilliancy manifests itself in his ability to unify poetry with painting. Using the words in his poetry like the colours in his paintings makes him remarkable in his art.

His poetry generally recounts folk culture, nature and women. Grown up in different rural areas in Anatolia within its cultural variety, folk songs and idioms have become the source of his poetry. Being also a painter, nature inspires him with its colours that enriches his words.

This article focuses on the woman figure which he uses remarkably often in his works. The poet attracts our attention with his sensitive approach to women. He evaluates the women's position in the society being quite aware of the realities of life. He observes and evaluates the women who try to exist as an individual in metropolitans as well as the ones who struggle to survive through poverty in the rural areas of Anatolia. This paper aims at showing the importance and value of women through the poet's eyes and his poems are analysed under the subtitles such as beauty, love, women in big cities, women in society and women in Anatolia.

STRUCTURED ABSTRACT

Bedri Rahmi Eyüboğlu, who lived between the years 1911-1975, was a poet. He considered poetry as one of the fine arts and was also engaged in painting. Both as a poet and a painter he has struggled to fuse colours and words. This study is about women who stand at the common border of his both identities. Women are important actors in the life of the poet as sources of inspiration. The poet has expressively investigated and studied the social roles and value of women without giving her the secondary status. Thus the works of the poet on women will be studied under the heading "Women in Bedri Rahmi Eyüboğlu's Poetry".

The poet who has considered that keeping poetry apart from other fine arts would be a great loss placed many different factors at the centre of his poems. One of the key points in his poetry has been the people and geography of Anatolia with which he has been familiar with since his early childhood. Other sources of Bedri Rahmi's artistic endeavour have been folk culture, nature and women. Moving from this point, it might be asserted that women should be studied as one of the key factors that influenced the poetry of Bedri Rahmi. The aim of this study is investigating how Bedri Rahmi uses women in his poems. Further than that, how the poet situates women as both a social and an individual figure in his own life and how he reflects such in his poetry using his artistic point of view will be also studied.

Within the study all the poems of Bedri Rahmi collected under the volume "*Dol Karabakır Dol*" was used as the main reference. The entire poetry of Eyüboğlu was read and evaluated one by one and those

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

related to issues concerning women were classified so as the form the basis of the study. The poems related to women are: Güzel ile Faydalı, Yıkansın Gözlerim Yıkansın, Oğlum Mehmed'e Evlerimizi Takdim Ederim, Hele Bir Başlasın, Yeşil, Keklik Sımalı, Trabzon Deyince, Elemtere Fiş, Karadut, Karadut 2, Sitem, Kara Sevda, Kul Köle, Eren'e Mektup, Tadım Benim ,Karabiber, Sabah, Meseledir, Sevda Üstüne, Susadım, Dişi Oğlu Dişi, Mor Gelin, Çıkmaz, İnsan Kasidesi, Bahçeler Dolusu, Sakal Makal Yahut Aferin Ahmet Bu Yolda Devam Et, Kırk Odalı Konak, Bir Şahit Aranıyor, Hizmetçiler, Talashlı, Akıl ile Gözün Hikâyesi, Körpe Gelin, Bir Porsiyon Dünya, Yazma Destanı, Denizli Destanı, Sabir ile Koruk, Kağıtsız-Kalemsiz, İstanbul Destanı. In addition to these, Bedri Rahmi's own views about his understanding of art and poetry as observed in his books *Kardeş Mektupları*, *İnsan Kokusu*, *Deli Fişek*, and *Tezek* were consulted. There are various studied on the poetry of Bedri Rahmi. One of the important studies is R. Melih Erzen's doctoral dissertation. However, this study places and studies woman at the centre of life as the poet has already done. In the first place, brief reflections on nature, folk culture and woman which emerge as the main points in the poetry of Eyüboğlu are presented followed by our evaluation of women under the categories; woman and beauty, woman and love, woman as a social being, Anatolia and woman and urban woman.

Bedri Rahmi Eyüboğlu is one of the poets who have introduced Anatolia and her different colours to the world of Turkish poetry. His emotional interest in geography was followed by his sensitivity towards women. As his personal life is full of love affairs the poet does not hesitate to write poems about various aspects of women.

Bedri Rahmi Eyüboğlu's journey of poetry which started in 1930s was guided by his interest in using folk culture and arts. He believed that poetry was also one of the fine arts like painting, sculpture and music and all forms of art should be in good relation with each other. This belief of his combined with his painter self gave his poetry picturesque qualities.

Women are marked as one of his main interests. His proximity to folk culture, Anatolian geography and people influences his approach towards women. He narrates both the oppressed and desperate woman and the creative woman who contributes to fine arts (weaving, sculpture and architecture). The urban woman figure struggles to settle down after moving, tries to keep her home intact and works at the factory. Both the social and household roles of the woman are depicted in detail.

Bedri Rahmi Eyüboğlu has received attention with the poems he wrote for two important women in his life. Especially his poem "Karadut" has been largely anthologised as a love poem. He wrote this poem for Mari and gained attention for he did not feel the need to hide his feelings towards her. Another important woman in his life was his wife Eren Eyüboğlu with whom he was both artistic and lifetime partners.

It is possible to assert that Bedri Rahmi was under the influence of his own life and the lives he witnessed while composing his poems. As mentioned above the two women who have been the poetic persona in his poems were also real life loves. In addition to this the poet is also

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

careful about social life issues and expresses the colours added to life by women with a painter's sensibility and depicts the multiple dimensions he observed. In his poem *Kırk Odalı Konak* he almost paints the women living inside a huge manor. His poem *Hizmetçiler* follows a similar vein. The stories of the housemaids are told as woman stories. The lines "My name on all those lips / Small wonder I have grown in their hands" illustrate the relationship between the life and poetry of Bedri Rahmi.

When the poet wants to talk about real-life he also wants to show his devotion to folk culture from time to time. He accordingly makes his persona speak a vernacular or in the local dialect; in his poem *Yeşil* he writes "cherries cheap women costly/kiraz ucuz kadınlar bahalı". One might also see his devotion to idioms and proverbs in the lines he talks about or depicts woman characters. In his poem *Susadım* the lines "Seni düşündüm kadını şükrederek/ Su gibi aziz olasin her daim/ Ekmek kadar mübarek/ I thought about you woman everyday/Be holy as water/ And sacred as bread" reflect the thought of the poet who thanks God under all conditions. Another cultural element, Turkish folk songs are a source of inspiration for the poet. In his poem *Talashlı* he recites a folk song "Eller kınalı/ Gözler sürmeli/ Nereden bulmalı/ Satın almalı/Her hands in henna/Her eyes in kohl/Where to find her/How to get her". Moreover he has undersigned one of his paintings "Talashlı Turna 1945" which should be evaluated in relation to his real-life relations.

The poem entitled *Güzel ile Faydalı* which appeared in his book *Tuz* (1952) was written both in verse and prose. In this poem the poet openly reflects his ideas about women. "Think about a woman who is useless, neither gives birth to a child nor kneads the dough, stands still as a statue. Think about a tree that never gives fruits, nor has a shadow...I think I was mistaken while building the analogy. A beautiful woman, even useless, makes a good cover girl ..." (Eyüboğlu, 2011, s.164) as obviously stated Bedri Rahmi Eyüboğlu does not evaluate women only in relation to her social or household condition but with her social position as well. This indicates that he is realistic in his approach to women.

It has been observed that the poet has approached women from a wide spectrum and valued her first as a human being then as a lover and a mother. He poetically expresses the central position of women in society. He not only talks about positive and valuable aspects of women but also talks about their condition in social life. These include the solely foregrounded sexual identity of women, underage girls married in Anatolia, the tragedies of housemaids living in large houses and others. This study investigates how poet and painter Bedri Rahmi Eyüboğlu deals with women in his poetry.

Key Words: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Poetry, Woman, Society Life, Folklor.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Kadın

1911 yılında dünyaya gelen Bedri Rahmi Eyüboğlu, babasının görevi dolayısıyla çocukluğunu Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde dolaşarak geçirir. İlk şiirlerini lise yıllarında yazar. Lise yılları aynı zamanda resme olan ilgisinin de başladığı yıllardır. Bedri Rahmi, Feridun Kandemir ile yaptığı bir röportajda hem resme hem şiire olan ilgisini “resme öncelik verdiğini belirterek” şöyle açıklar: “Zaten beni ressamalara sorarlar, iyi şairdir derler, şâirlere sorarlar, iyi ressamdır derler... Fakat resim daha kuvvetli basıyor, yalnız işçiliği, ameleliği çok uyuyor.” (Kandemir, 2008, s.114). Herkes onu ressam ya da şair olarak tanınmasına rağmen Bedri Rahmi 1927 yılında düzenlenen bir hikâye yarışmasında birinci olmuştur. Trabzon Lisesi'nde okurken yazdığı “*Ressamın Kızı*” romanı ise o dönem lisedeki herkesin okuduğu ama sonradan kaybedilen bir eser olur (Yıldırım, 2003, s.201).

Bedri Rahmi 1930 yılında Paris'e ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu ile beraber gider. Paris yılları Bedri Rahmi için resmin yanında önemli bir kazancı da beraberinde getirir: “Orada daha çok müzelerde kopyalarla meşgul oldum. Lot atölyesinde Eren'i tanıdım. Zaten Lot atölyesinden en büyük kazancım Eren'i tanımak oldu. 1933'te İstanbul'a döndük. 1936 yılında Akademiye asistan olarak girdim. Aynı yıl Eren İstanbul'a geldi, evlendik.” (Yıldırım, 2003, s.201).

Fransız ressam Leopold Levy'nin gelişinden sonra Bedri Rahmi de Güzel Sanatlar Akademisi'nde asistan olarak çalışmaya başlar (Çelik, 1996, s.5). Sonrasında çıktığı gezi, çocukluk yıllarında babasının memuriyeti dolayısıyla bildiği Anadolu'yu daha iyi tanınmasına yardımcı olur.

1941, şairlik hayatının ilk eseri olan “*Yaradana Mektuplar*” ın yayımlandığı yıldır. 1950 yılında Paris'e yeniden gider. Sonraki yıllarda resim çalışmalarına ağırlık verdiği ve yazıları ikinci plana attığı görülür. Resim ve şiir arasında yaşadığı bu ikilem sanatçının, ağabeyi Sabahattin Eyüboğlu'na yazdığı 17 Mart 1927 tarihli bir mektupta şiir halinde ifade edilir:

“Yarabbi ya akıl ver... Ya da verdiğini de al...
Ya bana bir yol göster, ya da yerden yere çal...

....
Sanat ocağında bir alev olmak derdim...
O zaman ne gelecek ne bir kederin tortusu...

....
Soğuk bir pergel değil bir fırça ver elime...
Bırak beni sanatın ufkunda haykırayım...

Ya kafamı kırayım ya fırçamı kırayım...” (Eyüboğlu, 2003, s.15).

Güzel Sanatlar Akademisi'nde profesörlüğe kadar yükselen Bedri Rahmi, 1975 yılında hayatını kaybeder.

Bu makalede Bedri Rahmi'nin sanatçı duyarlılığıyla kadına nasıl yaklaştığı, kadınları şiirlerinde nasıl anlattığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Şairin bunu yaparken hem bireysel hem de toplumsal olay ve durumlardan istifade etmesi onun edebiyat tarihinde hakettiği bir yere yerleşmesine yardımcı olacak düzeydedir.

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Sanatını Etkileyen Unsurlar

Bedri Rahmi, sanatının kaynağını hayatın içinden alan ve bunun için hayata sıkı sıkıya bağlı bir sanatçıdır. Onun hem resimlerini hem de şiirlerini etkileyen en önemli unsurlar halk kültürü, tabiat ve kadındır. Güzel sanatların da birbirleri ile etkileşim halinde olmalarını adeta bir gereklilik sayar: “Hiçbir memlekette, hiçbir devirde bir sanat yalnız başına sivirmemiştir. Kardeş

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

sanatlardan birisiyle yüzde yüz anlaşmadıkça, onlardan birisi içerisinde erimedikçe bir sanat eseri yaşamak hakkından mahrumdur; kısır kalmaya mahkumdur... Resimle şiiri, resimle heykeli, resimle mimariyi yer yer aynı yapı içinde erimiş görmek. Bu yol bizi daima sanatın en kudretli çağlarına çıkartacak.” (Eyüboğlu, 2005, s.90-91).

1. Halk Kültürü¹

Halk kültürü unsurlarını şiirlerinin temel hareket noktalarından biri olarak belirleyen Bedri Rahmi özellikle atasözleri konusunda çok hassas olduğunu ifade eder: “Herkes bir şeyle bozarmış. Galiba, ben de bir gün atasözleriyle işi azıtacağım. Haberim bile olmadan kafamda yerleşen atasözleri ikide bir yolumu keser, sözüme karışır. Yahut tamamıyla kendi kendilerine konuşup dururlar.” (Eyüboğlu, 1987, s.69).

2. Tabiat

Tabiat unsurları onun şiirinde renkler, sesler ile ifade edilir. Tabiatın bereketi zaman zaman da kadın ile özdeşleştirilerek anlatılır. Kadın hem bir figür hem de yaşayan bir varlık olarak Bedri Rahmi şiirinde belirli bir yere sahiptir.

“*Türküler Dolusu*” şiiri şairin poetikası sayılabilecek mısralarla doludur. Örnek olarak:

“Ne yana gitsem nafiye
Memleketin hali gözümde gitmez
Binbir yerimden bağlanmışım
Bundan ötesine aklın ermez.

Yerliyim yerli olmasına
İlmik ilmik damar damar
Yerliyim

....
Ressamım
Yurdumun taşından toprağından sürüp gelir nakışlarım
Taşıma toprağıma toz konduranın
Alnımı karışlarım
Şairim şair olmasına
Canım kurban şiirin gerçeğine, hasına
İçersine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum
Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter
Eğri büğrü, kör topal kabulüm.
Şairim
Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası
Ayak seslerinden tanırım
Ne zaman bir köy türküsü duysam

Şairliğimden utanırım.” (*Türküler Dolusu*, s. 193-194) mısraları gösterilebilir. Şair, “şiirin gerçeğini köy türkülerinde bulmuşum”, “bir türkü söylemeden gidersem yanarım” diyerek halk müziğine, halk gerçeklerine kısacası kaynağını halktan alan herşeye kucak açar ve bunları sanat anlayışının da merkezine yerleştirir.

¹ Şairin halk kültürü unsurlarını ele alışını anlatan makaleler için bkz. Bahar Doğan, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Halk Bilimi Unsurları, *Turkish Studies*, Volume 7/1 Winter 2012, p. 873-887, Salim Durukoğlu, Folklorun Çağdaş Şiire Bürünen ve Yeniden Görünen Ruhü: Şair Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Turkish Studies*, Volume 8/9 Summer 2013, p. 1271-1289.

3. Kadın

Şair, sanat eserinde sanatkârın aksinin gizli olduğunu ancak kurgusal birtakım gerçeklerin de var olduğunu ifade eder: “Her eserde onu yapan sanatkârın kendisi, onun bir aksi gizlidir. Fertlerin namütenahi(sonsuz) oluşu ve zaman içerisinde bu tenevvün(çeşitliliğin) daima yenileşmesi yüzündendir ki, bütün zenginliğine rağmen bugün mazinin tekrarlanmasına imkân yoktur.” (Eyüboğlu, 2005, s.24). Şairin şiirlerinde ele aldığı kadınlar bu bilginin ışığında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Bedri Rahmi “*Kadın Meselesi*” başlıklı yazısında kadını bir mesele olarak ele alanların şehirde yaşayan insanlar olduğuna vurgu yapar:

“Belkemiğimizi kuran köylerimizde ekmek meselesinin, sağlık işlerinin yanında kadın meselesi diye köklü bir mesele yoktur. Köylümüz genç yaşta evlenmeyi gelenek edinmiş, kadın daha çapraşık bir konu haline gelmeden çocuklarını baş göz ediyorlar... En sunturlu kadın edebiyatı, kadın yüzünden arapsaçına dönmüş entrikalara hep büyücek şehirler sahne oluyor.” (Eyüboğlu, 1987, s.209).

3. 1. Kadın ve Güzellik

Şair, kadın nasıl olmalı sorusuna “*Güzel ile Faydalı*” şiirinde şöyle cevap verir:

“Kadın mı? Hamur yoğurmalı
Çocuk doğurmalı
Ağaç mı? Meyve vermeli
Çiçek mi? Kokmalı

...

Güzel dediğin her Allahın günü
Yanıbaşımızda olmalı
Yağmur misali hem gözümüze, hem gönlümüze
Hem toprağımıza yağmalı.

Güzel dediğin yağmur misali hepimizin olmalı.” (*Güzel ile Faydalı*, s. 163) Bu mısralarda toplumun kadına bakış açısı ifade edilmek istenir. Kadının bir şarta bağlı olarak varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Ancak bu metinde kadının aile hayatındaki sorumluluklarından hareket ederek onun anaçlığına ve üretkenliğine gönderme yapılır. Burada kadının farklı yönlerine, sağladıkları faydalara göre değinilir.

Şair, “*Yıkansın Gözlerim Yıkansın*” şiirinde kadının cinsel yönünü ön planda tutar. Herşeyi temize çekmek ve arınmak isteyen şair bunu kadının soyunmasıyla elde etmek ister:

“Soyunsun gözlerimin cilâsında
Gelmiş, gelecek bütün kızlar
Soyunsun hafızanın insan gözü değmemiş yerinde
Sineler, buseler, arzular” (*Yıkansın Gözlerim Yıkansın*, s. 28)

Oğlu Mehmed’e evleri takdim etmek için yazdığı şiirinde evin içindeki kadın-erkek ilişkisinden söz eder:

“Şu karşıdaki delikli kutuya ev derler
İnsan oğulları burada yer burada içer
Ve daha tuhaf tuhaf işler görürler.

Bunların çoğu ayıp şeylerdir söylenmez.” (*Oğlum Mehmed’e Evlerimizi Takdim Ederim*, s. 30) Şairin, bu ilişkiyi oğluna anlatılırken kullandığı naif ifadeler dikkati çeker.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

Kadın ile meyveler arasında kurulan ilişki de farklı bir bakış açısıyla sunulur. Meyveler anlatılırken kadınların vücutlarıyla benzerlikler kurulur:

“İşte armutlarımız çırılçıplak
Ne avret yerlerinde yaprak

Ne de kendilerini verirken naz ederler” (*Oğlum Mehmed’e Meyvelerimizi Takdim Ederim*, s. 31) Aynı şiirde Adem ile Havva’nın hikâyesine de gönderme yapılır:

“İnsanoğlu cennetlerin en güzeline
Meyveleri ısırarak girer” (*Oğlum Mehmed’e Meyvelerimizi Takdim Ederim*, s. 31)

Kadın-meyve ilişkisinin dile getirildiği bir diğer şiir de “*Hele Bir Başlasın*” dır:

“Hele bir kere dallarda saklansın
İri kalçaları şeftalilerin;
Hele bir duyulsun uzaktan
Yaylı çingirakları
Yıldızlar seslensin,
Hele bir armut ağacı temmuzu yüklensin,
Hele bir kerrecik daha yalınayak yere değsin içimdeki

çocuk...” (*Hele Bir Başlasın*, s. 46) Bu parçada yeni bir başlangıç yapmak isteyen bireyin içindeki sevinç ve arzu dile getirilir.

Tabiat unsurlarıyla özdeşleştirilen kadınlar, şairin arzularını dile getirirken uygun bir vasıta olarak kullanılır. Ancak bunun dile getirilmesinde eleştirel bir tavrın gizli olduğu da söylenebilir:

“Şiirden ve sade kahveden nefret
Bana arzulardan bahset arzulardan.
Kiraz ucuz kadınlar pahalı

Ellerin dert görmesin dut ağacı” (*Yeşil*, s. 81) Kadınlara yaklaşmanın maddî ve manevî olarak zorluğu, ancak arzuların da karşı konulamaz olduğu bu şekilde dile getirilir. Kadınların bir nesne olarak görülüp onlara parayla değer biçilmesi şehir hayatında zamanla daha çok ortaya çıkan yozlaşmaya işaret eder.

“*Keklik Simalı*” şiirinde de “Güvercin topuklu yârim keklik simalı/ Yüreğim sana çevrili” mısralarında hem tutkunun anlatıldığı hem de kadının yaşamın tam merkezine alındığı görülür.

Verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi Bedri Rahmi kadının güzelliğini anlatmak için tabiatı, meyveleri ve kadının evin içindeki konumunu kullanır. Bu unsurlar onun, şiirini resim sanatındaki gibi bir kompozisyon halinde sunmasına yardımcı olur.

3. 2. Kadın ve Aşk

Şairin ilk gençliğini geçirdiği Trabzon’daki gönül maceraları da şiirlerinde yer alır. “*Trabzon Deyince*” aklına gelenlerin anlatıldığı bir şiir olarak dikkati çeker:

“Bir kız deli gibi koşmaya başlar
Yanaklarında Amoftaların alı
Dudaklarında kareymişlerin moru
Göğsünde... elinin körü
....
Trabzon deyince aklıma Kemer kaya gelir
Kayanın dibinde bir kız soyunur
....
Doya doya bakmaz Mernuş utanır

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

Şimdi durmuş kötü kötü düşünür” (*Trabzon Deyince*, s. 319-320) Şiirde hem gençliğin verdiği aşkın heyecanının hem Bedri Rahmi'nin esprili kişiliğinin izleri görülür.

“*Elemtere Fiş*”, başlığından da anlaşılacağı gibi mizahi tarzda yazılan bir şiirdir. Bedri Rahmi bu şiirinde de kadını ele alır. Mizahın arkasında ise kadını öven ve takdir eden bir erkeğin düşünceleri yatar:

“Elemtere fiş
Kem gözlere şiş
Benim bir yârim var müthiş
Bazan yedi yaşında bazan yetmiş
....
Yarısı imam yarısı keşiş
Misli menendi görülmemiş
Her parmağında bir marifet
Hünerli mi hünerli

Ayıptır söylemesi

Hemi Galatasaraylı hem fenerli” (*Elemtere Fiş*, s. 345) Nazar değmesinden korkulduğu için halk arasında sıklıkla kullanılan bir tabire şiirinde yer vermesi Bedri Rahmi'nin halk kültüründen hiçbir zaman kopmadığını gösterir.

Aşk konusunda Bedri Rahmi'nin bilinen en ünlü şiiri “*Karadut*” tur denilebilir. Karadut şiirinin hikâyesini şairin oğlu Mehmet Eyüboğlu şöyle anlatır: “Bedri Rahmi Karadut şiir kitapçığını Karadut Hanımın(asıl adı Mari Gerekezyan olan bir Ermeni heykeltıraş) ölümünden iki yıl sonra, 1948’de kendi olanaklarıyla, can dostu, çocukluk arkadaşı rahmetli Rüknettin Resuloğlu’nun da aracılığıyla bastırması, tanesini de yüz kuruştan satmıştır... Bedri Rahmi'nin Karadut saplantısı Eren Hanıma çok gözyaşı döktürmüştür. Öte yandan babam da bu ilişkisini hiç örtbas etme gereğini duymamıştır. 1940-1946 yılları arası tüm İstanbul, Ankara ve İzmir’de bu sevdâ masalı kulaktan kulağa anlatılagelmiştir.” (Eyüboğlu, 2011, s.62).

“Karadutum, çatal karam, çingenem
Nar tanem, nur tanem, bir tanem
....
Günahımsın, vebâlimsin.
....
Yoluna bir can koyduğum
Gökte ararken yerde bulduğum
....
Daha nem olacaktın bir tanem
Gülen ayvam, ağlayan narımsın

Kadınım, kısırağım, karımsın.” (*Karadut*, s. 109) Bu dizeler Bedri Rahmi'nin kadınına sahip çıkışını, ona tutkuyla bağlı oluşunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca yine halk söyleyişine bağlı unsurları kullanması (nar tanem, nur tanem, gökte ararken yerde bulmak, gülen ayva ağlayan nar, kısırak) şiirinin karakteristik özelliklerini aşk temasıyla da birleştirdiğini gösterir. Tabiat unsurları da, şaire kadını anlatmasında yardımcı olur.

“*Karadut 2*” şiirinde Bedri Rahmi'nin aşkla birlikte kendisini de değerlendirdiği görülür. Sevdiği kadınla bir araya gelmesi onu mutlu eder ve kendisinin de aşkla birlikte “adam olduğunu” ifade eder:

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

“Ben beyzade, kişizade,
Her türlü derdden topyekûn âzade
Hani şu ekmeği elden, suyu gölden.

....
Yalnız san’at çıkmazlarında başını kaşıyan

....
Netmiş neylemiş olmuşum.
Cömerd ırmaklar gibi gürül gürül
Bahtın karışmış bahtıma çok şükür.
Yunmuş, yıkanmış adam olmuşum” (*Karadut 2*, s. 123)

“*Sitem*” şiiri de birbirini seven ancak kavuşamayan âşıkların hikâyesini anlatır. Bu da Bedri Rahmi ile Mari Hanımın hikâyesi olsa gerektir. Şiirde 1946 yılının sonbaharından söz edilmektedir. Dile getirilemeyen bir aşk şaire acı vermektedir, o da sitemini mısralar vasıtasıyla aktarır:

“Yâr yoluna dökülmedik dilleri neyleyim
Yâr yâr
Seni kara saplı bir bıçak gibi sineme sapladılar
Değirmen misali döner başım
Sevda değil bu bir hışım
Gel gör beni darmadağın
Tel tel çözülp kalmışım.
Yâr yâr
Canımın çekirdeğinde diken
Gözümün bebeğinde sitem var.” (*Sitem*, s. 111)

“*Kara Sevda*” şiirinde şairin aşk karşısında hissettikleri dile getirilir. Aşkın ansızın ortaya çıkması ve hayatın içindeki pek çok unsurun önüne geçmesi çarpıcı şekilde anlatılır:

“... ve nihayet gelip çattı
Bir dilimi zehir zıkkım
Bir dilimi candan tatlı.
Sebil oldu cümle hikâyelere
Kara kara kazanlarda kaynadı
....
Türkülerde ateş alev yandı tutuştu
....
Ve nihayet gelip çattı
Elveda belirsiz bedava sevince
Uçan kuşa eşe dosta elveda

Bütün haşmetiyle gelip çattı” (*Kara Sevda*, s. 122) Nihayet derken aşkın uzun bir süre beklenen bir duygu olduğu anlatılır. Ancak aşkın hem zehir gibi hem de tatlı olduğu da belirtilir.

Kadının anlatıldığı şiirlerde ağır basan duygu aşk ise buna eşlik eden bir diğer unsurun da arzu olduğu görülür:

“Arzuladıkça kulunum

Arzuladıkça kölen” (*Kul Köle*, s. 263) Bu kısa şiirden, şairin aşk için köle olabilecek kadar duygusal biri olduğu varsayımı çıkarılabilir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

Bedri Rahmi 1932 yılında Paris'te bir ay kadar Andre Lhote Atölyesi'nde çalışır. 1936 yılında evleneceği Ernestine Letoni ile burada tanışır. Şair eşine "Eren" adını verir.² Eşi Bedri Rahmi gibi güzel sanatlar ile uğraşan Eren Eyüboğlu, sanatkâr kişiliğiyle de Bedri Rahmi'ye yol arkadaşı olur. Eren Eyüboğlu, kendisiyle yapılan bir söyleşide şairin kendisi için yazdığı bir şiir olup olmadığı sorusuna "Eren'e Mektup" cevabını verir (Yıldırım, 2003, s.204). Bu şiir şairin, tabiatı ve insanoğlunu birleştirme çabasının bir ürünüdür. Anne-baba olma ile ağacın meyve vermesi arasında kurulan bağ şairce bir duyarlılıkla ifade edilir:

"Ne güç bir ağaç misali meyve verebilmek
Koruyabilmek tomurcuklarını kurttan kuştan
Yapraklarını kurudan yaştan
Ne güç mevsimlere dert anlatabilmek
Ne güç bir ağaç misali meyve verebilmek
Sonra kendi ellerimizle devşirebilmek kendi meyvemizi" (Eren'e Mektup, s. 179)

"Tadım Benim" şiirinde de acının, duyularla açıklanmaya çalışıldığı görülür. "İçimde bir meyve büyür/ Acı mı tatlı mı bilmem/ Dört nala bir atlı gelir/ Tadım benim, tuzum benim/ Dost mudur düşman mı bilmem" (Tadım Benim, s. 124). Meyvenin ağırlığına dal dayanamasa da aşkın ağırlığına canın dayandığı anlatılır.

İzmir'de gördüğü ve muhtemel olarak tanıdığı bir kadını da "Karabiber" şeklinde tanımlayan şair onun güzelliği karşısında kendinden geçer. Bu etkilenmenin boyutu, şairin annesinin de kızı beğeneceği düşüncesinin aktarılmasıyla gösterilir:

"İzmir'de bir ağaç gördüm
Adı karabiberdi
Benim, avuç içi kadar saksılarda
Asma kütükleri yeşerten anam
Bu ağacı görse sevincinden ağlardı" (Karabiber, s. 227)

Kadının sevgili olarak anlatıldığı şiirler, bağlayıcı her türlü unsurdan kurtulma isteğinin ve yaşama sevincinin ağırlıkta olduğu metinler olarak değerlendirilebilir. Bu şiirlerden biri olan "Sabah" ta sevgiliyle uyanılan bir günün sabahı anlatılır:

"Dizin dizimde
Gözüm gözümde
Tadın dilimde Gökyüzü şeker gibi
Unutmak
Unutmak
Unutmak
Yağdan kıl çeker gibi" (Sabah, s. 89)

Aşk, her türlü varlığa karşı gösterilmesi gereken bir duygu olarak anlatılır. Aşk ve sevgi olduğu müddetçe insanların dünyayı daha yaşanılır bir yer olarak görmeleri mümkündür:

"Aşk gelicek cümle eksikler biter
Gül gülistan olur virâne
Samanlık seyran kabul.
Halü keyfiyet bu merkezdeyken
Sevmek bu dünyayı çerden çöpten
Sevmek bir zerresin ziyan etmeden
Sevmek durup dinlenmeden sevmek

² <http://www.bedrirahmi.com/bedri-rahmi-eyuboglu/biyografi>

Mümkünmüdür ey dost mümkünmüdür” (*Meseledir*, s. 96) Burada hümanist bir bakış açısının yanında Bedri Rahmi'nin şiirini etkileyen şairlerden Yunus Emre'nin etkisi de görülür. Herşeye ve herkese rağmen sevginin kutsallığına, gücüne inanmak bu dizelerin ardında yatan düşüncedir.

“*Sevda Üstüne*”, kadının varlığına verilen önem kadar şairin sevda hakkındaki fikirlerini göstermesi bakımından da dikkate değer bir şiirdir:

“Sevda üstüne ne söylemişlerse yalandır.
İçinde bir tek suret yaşayan yüreğe yürek mi derler
Bir tek yaprak veren dalın boynun burarlar
Bir tek meyve veren dalı keserler

....
Gel çıkalım sevgilim gel
Gel kurtulalım birler hanesinden
Çekelim gidelim bir uçtan bir uca
Açalım yüreğimizin kapılarını sonuna kadar
Sevelim sevelim sevelim

Sevebileceğimiz kadar.” (*Sevda Üstüne*, s. 210) Şairin özel hayatında sevgiye çok değer verdiği malumdur. Bu şiirde de, kalpte tek bir sevgiden fazlasının da olabileceği açıkça ifade edilir. Önemli olan tek şey koşulsuz sevebilmektir.

Kadının mübarek bir unsur gibi anlatılması, bir erkeği ya da şairi hayata bağlayan unsurlardan biri olarak değerlendirilmesi de Bedri Rahmi'nin kadına verdiği değeri göstermesi bakımından dikkati çeker. Özellikle 1948 yılında yayımlanan “*Karadut*” kitabında bu duygunun yoğunlukla işlendiği görülür.

“Seni düşündüm kadının şükrederek
Su gibi aziz olasın her daim

Ekmek kadar mübarek.” (*Susadım*, s. 101) Yaşamın en temel ihtiyaçlarıyla bir tutulan kadına verilen önem de bu şekilde ifade edilmiş olur. Ayrıca burada kullanılan “su gibi aziz, ekmek kadar mübarek” ifadeleri halk ağzında yaygın olarak görülür.

Kadın herşeyden önce yuvayı yapan kişidir. Şairin huzuru, mutluluğu da buna bağlıdır:

“Senin sesin dişi canım Huzurum
Gözlerin kulakların dişi
Sen dişi dişi gülersin

....
Yuvayı yapan dişi kuşmuş
Ara ki bulasın uçmuş
Sen dişi olmasına dişi
Kuş olmasına kuşsun
Yuvaya gelince

Çocuk musun?” (*Dişi Oğlu Dişi*, s. 282) Bu şiirde sitemkâr bir tavır da sezilmektedir. Kadının evlilik hayatı için en temel unsur olmasına rağmen evinden, yuvasından uzakta bulunması tatlı sert bir ifade ile eleştirilmektedir. Kadının her şeyi dişi olarak isimlendirilir ancak bu onun cinsel kimliğine değil evi yuva yapacak koruyucu kimliğine bir gönderme olarak düşünülmelidir.

Kadın, Bedri Rahmi şiirinde her zaman zayıf, kırılğan bir varlık olarak anlatılmaz. “*Mor Gelin*” şiirinde şairin, kendi rüyalarının karanlığından mor gelinin rüyalarına kaçıp kurtulma isteği görülür. Bu şiirde, yaşanan gerçeklerin kötülüğü ve zorluğu karanlıkla ilişkilendirilir. Şairin

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

karanlığı ancak bir kadının varlığıyla aydınlanacaktır. Kadın burada aynı zamanda sığınılacak bir liman olarak da değerlendirilir:

“Ben şimdi uyur giderim
Gelinim
Mor gelinim
Sana doğru
Usulcacık” (*Mor Gelin*, s. 310)

“Çıkamaz” da, Allah’a seslenen şair kadınlarla olan ilişkisinde tutarlı ve kararlı olamayışından yakınır:

“Elmayı dilime
Kadını gönlüme göre yaratırsın
Sonra bunları cehennem dibine sürer
Beni melûl mahzun aratırsın” (*Çıkamaz*, s. 91)

“Yaradana Mektuplar’a Cevaptır” altı başlığıyla verilen “İnsan Kasidesi” nde şair hayat, sanat ve aşk hakkında değerlendirmelerde bulunur:

“Oğul oğul
Şair olmasına şairsin
Amma velâkin itiraf eyle ki
Hep kadınlara ve meyvalara dairsin.

....

İnsanoğlu bu;
Sadece meyvalardan ve hazlardan ibaret değil.
Bir dilimi zehir zıkkım,
Bir dilimi candan tatlı
İnsanın tarifi bu oğul, sevdanın değil.” (*İnsan Kasidesi*, s. 173-174)

Kadınlara bir arzu nesnesi haline dönüştürülmesi, masumiyet ile kötülüğün çatışması olarak ele alınır. Bu çatışmada kadının masumiyeti vurgulanır:

“Bir çingene kızı toprağın üstünde
Paslı topukları toprağın üstünde
...
Gözleri yonca kokar, nefesi yonca
Arzu arzu boylu boyunca
Günah günah kuyular dolusu
Çılgın bir çift memeye koştular
Çingene kızını götürdüler
Günahı vebali benim boynuma
Cennetle cehennem koyun koyuna” (*Bahçeler Dolusu*, s. 40)

3. 3. Toplum Hayatındaki Kadın

Toplum hayatında kadının yeri ve ona verilen/verilmeyen değer de Bedri Rahmi’nin şiirlerinde ele alınır. Özellikle, şehir hayatındaki kadınların değersizleştirilmesi üzerinde durulur:

“Esmeri, sarışını, kumralı, kuzgunî karası

Cebinde dört dilberin telefon numarası” (*Sakal Makal Yahut Aferin Oğlum Ahmet Bu Yolda Devam Et*, s. 182) Burada erkeklerin kadınlara cinsel bir obje olarak bakmaları ve onların kadın kimliklerinin önüne herhangi bir şeyin geçemediği gerçeği anlatılır.

Bedri Rahmi’nin, şiirinin kaynağını masala dayandırması bakımından kendisiyle benzer özellik gösteren Asaf Hâlet Çelebi’ye ithaf ettiği “Kırk Odalı Konak” şiirinde konaklardaki gizemli

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

ve kalabalık hayatlara göndermeler vardır. Bu hayatların odak noktası tabii ki kadınlardır. Her odada mutlaka bir kız, bir çocuk ya da bir kadın bulunur:

“İkinci odada saçları badem yağıyla taranmış
Küçük bir kız var”

....

Üçüncü odada en güzel şiir gibi çırılçıplak

Bir kadın uyur

.....

Çırılçıplak kadının gördüğü rüyalar
Pencerenin ötesinde hakikat olur.

....

Beşinci odada derisi altın köpüklü bir kahve gibi

Buram buram tüten

Sesi, bir muz kadar lezzetli

Masal söylerken taş kesilmiştir

Bu kızın dizinde beş tane çocuk var

Bu kız onlara Dilâlem Çengisini anlattı.” (*Kırk Odalı Konak*, s. 42-43)

Sürdürülen hayattan hareketle şiirlere taşınan unsurları da Bedri Rahmi'nin şiirlerinde görmek mümkündür. Kendi hayatının adeta muhasebesini yaptığı bir şiirde kadınlarla iyi ilişkiler içinde olduğunu ve onları yakından tanıdığını şu şekilde ifade eder:

“Yaşadım!

Avuçlarımın gücü yettiği kadar

Dağları, kadınları, meyveleri” (*Bir Şahit Aranıyor*, s. 50)

“*Hizmetçiler*” şiirinde kalabalık bir evde yaşayan ve çalışan hizmetçilerin hikâyeleri anlatılır. Bu hikâyeler de elbette kadınlara aittir. Hizmetçilerin bu kadar yakından tanınması ve anlatılması Bedri Rahmi'nin gerçek hayattan ilham aldığını gösterir:

“Hizmetçiler hizmetçilerimiz

Şu yanda bir fısıltı var şaşa kaldım

Hepsinin dudaklarından benim adım

Halbuki ben onlardan çoğunun

Yüzünü bile unutmuşum

Hepsinin dudaklarında benim adım

Tevekkeli değil ellerinde büyümüşüm.

....

En önde Dilber, Aziziyeli Çerkez

Bir Meryem kadar münis, bir Meryem kadar güzel

Tetanostan ölmüş” (*Hizmetçiler*, s. 73) Ellerinde büyüdüğü kadınların çektikleri acılar da şair tarafından değerlendirilir. Aynı şiirde evin ihtiyar kadınlarından birine bakmakla görevli İkbâl anlatılır. Onun çektikleri daha acıklıdır:

“Sonra İkbâl,

On beş yıldır yatalak ninemizin

Emektar hizmetçisi

Tam on beş sene oturak boşalttı

Ve zavallı ninemizin

Ayva gibi çürüyen vücudunu

Günde birkaç nöbet sarıp sarmaladı

Tam on beş sene pansıman, kan, irin

Günlerden bir gün canına tak dedi biçarenin

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

Meğer elektirk düğmesi kadar memelerine
 Ancak yirmi beşinde süt yürümüş
 İkbal! elmacık kemikleri çürümüş
 On beş senelik emekten kala kala
 Cebinde bir kutu oksit dö zenk merhemi bir kutu pudra
 Ve dudaklarında tahta kurusu gibi ezilmiş bir tebessüm.
 Eşkiya misali dağa çıktı İkbal
 Ve rastladığı ilk erkeğe
 Zorla ikram eyledi
 Çürümüş elmacık kemiklerini
 Üç beş ay avare dağlarda dolaştı
 Orospu olmuş dediler

Veremden öldüğünü duyduk.” (*Hizmetçiler*, s. 74) Burada kadının çektiği acılar, sıkıntılar bir hikâye şeklinde anlatılır. Kadının çaresizliği ve kendini kaybetmesi, kadınlığının farkında bile olmayışı, hizmetçiliğin getirdiği ağır yükü birlikte dile getirilir. Trajik sonla biten hayatını, başka bir şekilde yaşayan da yine evdeki hizmetçilerden Ayşe'dir. En sonunda da Maçkalı kardeşlerin hikâyesi anlatılır:

“En sonra Maçkalı kız kardeşler
 Biri dokuz yaşında öteki on üç
 Yanımızda ne kadar kaldılar hatırlamak güç
 ...
 Velhasıl hizmetçiliği bir türlü benimsemediler
 Onları dört beş ay güç belâ zaptettiler” (*Hizmetçiler*, s. 75)

Evde çalışanların olduğu kadar küçük şehirden büyük şehre gelen genç kızların hikâyeleri de Bedri Rahmi'nin dikkatinden kaçmaz. “*Talash*” şiirinde kadınca pek çok hâlin anlatıldığı görülür:

“Turnam telli turnam Talashlı
 Büyük vitrinlerin vitlerine boş ver
 Kâğıt çiçeklerden daha yalancı
 Ağulu baldıranlardan murdar

Pırıl pırıl yanan sahici karanfiller.” (*Talash*, s. 113) Büyük şehre sağladığı kolaylıklar ve insanların gözünü boyayan adeta büyüdü dünyası için gelen insanların, özellikle de genç kızların kendilerini bu dünyaya kaptırmamaları gerekir. Şehrin vaatlerine aldanmamaları tavsiye edilir.

Kadının kapıldığı büyüdü dünya onda büyük değişikliklere sebep olur. Bu değişiklik ondaki masumiyeti, doğallığı alıp götürür. Bu da genç kızlara ders verircesine dile getirilir:

“Ağzında ot getirdin
 Memende süt getirdin
 Sana kapılarını açmadılar
 Otun çürüdü
 Südün kurudu
 Bir Meryem olabilirdin

Bir manken oldun.” (*Talash*, s. 114) Bu kadınlar “her zaman tetikte ürkek ceylân hâl”leriyle dikkati çekmekle birlikte kötü sonlarla karşılaşabilecek kadar da masum olarak tasvir edilirler. Masumiyetleri sebebiyle kolayca kandırılacaklarına işaret edilir. Şair böylece şehirdeki kadın meselesi yanında toplumsal bir yaraya da değinmiş olur.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 10/12 Summer 2015

Kadının sadece toplum içindeki yeri değil ev içindeki hâli de şairin duyarlılığından nasibini alır. Gözlerini, vücudundan ayırıp kadınların ev içindeki hâllerini görmesi için onları izlemeye gönderen şair, gördüklerini aklına sığdıramaz:

“Bir çift şahin gibi uçurdum gözlerimi Salıpazarı’ndan

....

Bir kadın gördük dediler iri kıyım, perişan

İri memeleri vardı, iri kalçaları

Dizinde bir kız, bir oğlan iki çocuk

Üçü de hüngür hüngür ağlıyorlardı

....

Bir tarla zarı kadar küçücük eve

Bir kadın iki çocuk nasıl sığardı?” (*Akıllı ile Gözün Hikâyesi*, s. 204) Şiirde şair, olağanüstü bir anlatımı kullanmayı seçer. Kadını evinde kendi gözleriyle görebilmesi mümkün değildir ancak onun yaşadıklarını da merak eder. Onun için aklı ile gözünün işbirliği ile belki de hiç görmediği bir kadının, annenin dramını dile getirir. Bu da onun kadına ve özellikle de bir anneye karşı hassasiyetini göstermesi bakımından önemlidir.

Bedri Rahmi’nin şiirlerinde bazı takma isimlere rastlanır. Bunların içinde en çok kullandığı Mernuş’tur. Bu ismin kimi temsil ettiği, oğlu Mehmet Eyüboğlu tarafından şöyle açıklanır:

“Mernuş çoğu kez Sabahattin amcam, bazen de Bedri Rahmi’nin kendisidir. Gerçek şudur: Bütün bu takma adlar, hayal ürünü kişileri canlandırmaz. Her takma adın altında kanlı canlı birisi daima vardır.” (Erzen, 2007, s.22).

Mernuş’un ve annesinin hayatından parçaların anlatıldığı “*Körpe Gelin*” hem masalsi bir anlatıma hem de bir kadın hikâyesine sahiptir. On üç yaşında bir çocuk doğuran ve küçük yaşta anne olan bir genç kızın dramı ile şiir başlar. Çocuk yaşta olduğu için bebeğini emziremez. Kocasının bulduğu çare, işe yaramaz ve çocuk gelin, çocuk anne hayatını kaybeder. Durum içler acısı olarak anlatılır:

“Komaya girer körpe gelin

On gün sonra hesabı tamam

Dostlar ben daha 40 yıl yaşasam

Böyle bir şey uyduramam

Bunu bana Mernuş bebeğin teyzesi anlattı” (*Körpe Gelin*, s. 268) Şair, bu şiiriyle sosyal bir yaraya da parmak basmış olur. Küçük yaşta evlendirilen kızlar, onları anlamaktan uzak ebeveynler, dini kendi çıkarları için kullanan ve bundan maddi kazanç sağlayan yalancılar, cahil insanlar acı bir hikâyenin parçası olarak anlatılır ve bunların toplumu sürükledikleri felaket dile getirilir.

Karacaoğlan, Âşık Veysel gibi ünlü saz şairlerinin düşüncelerinden de faydalanarak yazdığı “*Bir Porsiyon Dünya*” şiirinde:

“Boşuna da deli gönül boşuna

Şu senin yâr yüzünden çektiklerin

Çevirip cümle cihana kışını

Eşine dostuna ettiklerin

Yiğit isen al yârini çık dağlara görelim

Dağ başı bu, kuzgunu var kurdu var

İnsan hali türlü türlü derdi var

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

Bir de baktın aş eriyor nazlı yâr...” (*Bir Porsiyon Dünya*, s. 185) şeklinde bir yâr-âşık kompozisyonu verilir. Burada dünya derdi ile uğraşan bireyin uğraşının boşuna olduğu, sevdiği kadın için yaptığı fedakârlıkların da ancak başbaşa kaldıklarında bir öneminin olacağı ifade edilir.

3. 4. Anadolu ve Kadın

Halk kültürüne sıkı sıkıya bağlı olan Bedri Rahmi Cumhuriyet gazetesinde 25 Şubat 1952 tarihinde yazdığı “*Halk Sanatı ve Yazmalar*” başlıklı yazı (Eyüboğlu, 2005, s.186-192) da resim ve yazmalar arasındaki ilişkiyi anlatır. Yazmaların renklerle, nakışlarla, kalıplarla olan macerasını anlatır, yazmacılığın bir meslek olarak devam ettirilmesi gerektiğini söyler. Bütün bu anlattıklarını da “*Yazma Destanı*” ile şiirleştirir. Bu şiirde Yazmacı güzeli Binnaz’ın, kalıbın hasını oyan Hanımyan’ın hikâyesi anlatılır:

“Söylemesi benden çalıp oynaması Sulukule’den
Yazmacı güzeli Binnaz, hastır boyaları çıkmaz
Çil çil olmuş boyadan koltukaltları
Yıldız yıldız benleri var sayılmaz.
Yazmacı güzeli onaltı yaşında
Her yanı boya içinde ama alnı açık, aklı başında
Bir de karanfili var kulağının arkasında pembe pembe

güller” (*Yazma Destanı*, s. 188)

Genç kızın küçük yaşlarından itibaren çalışmaya başlaması ama buna rağmen yaşama sevincinden ve mutluluğundan birşey kaybetmemesi, işini severek yapması dile getirilir. Kalıp ustası olan Hanımyan ise şöyle anlatılır:

“Kalıbın hasını da Hanımyan oyar
Hanımyan altmışbeş yaşındadır
Galata Kulesi kadar yerli, Kızkulesi kadar turfandadır
Bir ellerini görsen bayılırsın
Asur heykelleri gibi küt küt, çentik çentik emektar eller
Binlerce kalıp oymuş bugüne kadar

Onbinlerce yazma dağda bayırda onun şarkısını söyler” (*Yazma Destanı*, s. 191) Alınan bu bölümde ellere yapılan vurgu dikkat çekicidir. Yaşını almış bir kadının hâlâ çalışmak zorunda olması ama eserlerinin Anadolu’ya yayılmış olması kadının güçlü kişiliğine bir gönderme olarak düşünülebilir. Emektar eller ise kadının yaptığı işin, verdiği emeğin kutsallığına işaret eder.

“*Denizli Destanı*”, Denizli’de kurulan pazar üzerinden Anadolu gerçeğini anlatır. Anadolu coğrafyasının, Anadolu insanının değerinin farkında bile olmayanları aydınlatmak amacıyla kaleme alınan bir şiirdir. Bedri Rahmi, kalemleriyle bile olsa İstanbul dışına çıkamayan şair ve yazarları eleştirel bir gözle değerlendirir. Onlara ilham olması için, kendisine ve halkına yabancı oldukları bir şehri ve oranın insanlarını anlatır. Elbette kadınlar da bu değerlendirmenin bir parçasını oluşturur:

“Dal gibi dalyan gibi kızlar gördüm
....
Bir emzikli ana gördüm 14 yaşında
Hangi dert hangi acı yakmış kavurmuş
....
İnsancıklar gördüm yaşları belirsiz
Çocuk mu? Ana mı? Gelin mi?
Ömrünün sonunda mı, başında mı?

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

Yedi yaşında mı, yetmiş yaşında mı?” (*Denizli Destanı*, s. 238) Anadolu insanını ve kadını anlatırken genellikle onların eksik, yarım taraflarını, çaresizliklerini, yoksulluklarını anlatan şair, bu yönüyle eleştirel gerçekçi bir anlayışın da temsilcisi olarak değerlendirilebilir.

Anadolu kadını anlattığı bir diğer şiir de “*Sabır ile Koruk*” tur. Bu şiirde sözünü ettiği “Reyhan Bacı”, şairin “1941’de Çorum’da Mecid kasabasının Dağsaray köyünde tanıdım... O yaz, Çorum’a resim yapmaya gitmişim... Reyhan Bacı kördü. Anadan doğma kördü. Gözbebeklerinin yerinde, bir kitap arasında unutulmuş, rengi ve usaresi uçmuş, solmuş bir çift yaprak, vakit vakit ürperiyordu.” (Eyüboğlu, 2005, s.58-60) diyerek anlattığı bir Anadolu kadınıdır.

“Utanma Reyhan bacı utanma
Utanma gözünü sevdiğim
Ellerini göster, avuçlarını göster
Alinyazısı zordur okunmaz
Alinyazısına boş ver de
Şahrem şahrem dilinmiş topuklarını göster
Katlanabilirsen katlan yüreğim

Dayanabilirseniz dayanın dostlar.” (*Sabır ile Koruk*, s. 289) Anadolu’yu hâlâ tanımayan, oradaki kadınların yaşadıklarını bilmeyenler vardır düşüncesiyle şiirini yazan şair, kendi halinde yaşamaya çalışan bir kadının hayatından bir kesiti anlatır. Şairin, tanıdığı bir kadını anlatması Anadolu gerçeğine ne kadar yakın olduğunu, Anadolu insanının sesini duyurmaktaki gayretini de gösterir.

“*Kağıtsız-Kalemsiz*”, Anadolu kadını yücelten şiirlerden bir diğeridir. Burada da şair kadınları takdir ettiğini her mısra da gösterir. Buna “Kilimi dokuyan ellere kurban”, “kağıtsız kalemsiz güllere kurban”, “gülmeden güldüren güllere kurban”, “hiç almadan veren kullara kurban” (*Kağıtsız-Kalemsiz*, s. 342) şeklinde örnekler verilebilir. Okul yüzü görmeyen genç kızların cahil olarak değerlendirilmemesi gerektiği, el emeği göz nuru dökerek kilimler işledikleri anlatılır.

Türküler ve türkülerde anlatılan kadınlar da şairin şiirlerinde yerlerini alırlar:

“Eller kınalı
Gözler sürmeli
Nereden bulmalı
Satın almalı.
Büyük şehirlerde her şey satılır
Arzular her zaman satın alınmaz Talaslı.” (*Talashı*, s. 113)

3. 5. Şehirde Yaşayan Kadın

“*İstanbul Destanı*”, şairin İstanbul’u; coğrafyası, tarihi, yazar ve şairleri, türküleri ile değerlendirdiği bir şiirdir. Kendi hayatında tanıdığı, bildiği kadınların hayatları İstanbul macerası ile birlikte anlatılır:

“İstanbul deyince aklıma Gülcemal gelir
Anadolu’da toprak damlı bir evde
Gülcemal üstüne türküler söylenir” (*İstanbul Destanı*, s. 239)
Şehzadebaşı’nda bir akşamüstü karşısına çıkan bir genç kız:
“Bir kız yanaşır insafsızca dişi
Boyuna bosuna kurban olduğum
Kalın dudaklarında yapıncağın balı
Tepeden tırnağa arzu dolu
Sam yeli söğüt dalı harmandalı

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

Bir şarap mahzeninde doğmuş olmalı” (*İstanbul Destanı*, s. 240) mısralarında arzu ve tutku ile tasvir edilir.

“İstanbul deyince aklıma adalar gelir
Dünyanın en kötü Fransızcası orda harcanır
Çalımından geçilmez altmışlık madamların
Ağzı dili olsa da tenhadaki çamların

Görüp göreceği rahmeti anlatsa insanların” (*İstanbul Destanı*, s. 242) mısralarında İstanbul’da yaşayan bazı kadınların şairin gözetiminde olduğu anlaşılır. Bu kadınlardan biri de Sabiye’dir. Şair, Sabiye’yi de bütün renkleriyle anlatır:

“İstanbul deyince aklıma
Sabiyem gelir

....

Aslım ararsan Çingenedir
Tepeden tırnağa güneştir
Topraktır
Anadır
Analar içinde bir tanedir
Biri sırtında biri memesinde biri karnında
Karnı her daim burnundadır
Canımı mendil gibi takar dişine
Yürekten bir şeyler katar işine

Bir ucundan gider şehrin ötekenden çıkar” (*İstanbul Destanı*, s. 248) Şair, kendisine bu şiiri yazdıran hikâyeyi de “*Ah Bu Çingeneler*” (Eyüboğlu, 1975, s.88-93) başlıklı yazısında anlatır.

İstanbul deyince şairin aklına gelenlerden biri de basma fabrikasında çalışan genç kızlardır: “Dal gibi dalyan gibi kızlar çalışır bütün gün ayakta
Kan ter içinde mahzun
Yüzleri uzun elleri uzun günleri uzun
Fabrikada pencereler tavana yakın

Al topuklu beyaz kızlar dalga geçmeyin” (*İstanbul Destanı*, s. 250) Fabrikadaki çalışma koşullarının ağırlığı, gencecik kızların ömürlerini buralarda çalışarak tükettiği anlatılır. Ayrıca “al topuklu beyaz kızlar” mısrası da bir türkiye yapılan gönderme olarak dikkati çeker.

On dokuz yaşındaki Eyüp’lü Gülsüm’ün yokluklar içinde mücadele etmesi, üçüncü çocuğunu doğururken hayatını kaybetmesi “*İstanbul Destanı*” nın bir diğer dikkati çeken kadın hikâyesi olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Bedri Rahmi Eyüboğlu 1930’lu yıllarda başladığı şiir yolculuğunda halk kültürünü ve sanatlarını kullanmayı kendine bir rehber edinen bir sanatçıdır. Şiirin de resim, heykel, müzik gibi bir güzel sanat olduğu ve bütün sanatların birbirleriyle ilişki içinde olması gerektiği düşüncesindedir. Bu düşüncesi ve kendisinin aynı zamanda bir ressam olması dolayısıyla şiirlerinde özellikle resim sanatının etkilerini görmek mümkündür.

Kadın onun hassas olduğu bir diğer konu olarak belirlenebilir. Halk kültürüne yakınlığı, Anadolu’yu ve Anadolu insanını yakından tanınması kadın meselesine olan yaklaşımını da şekillendirir. Anadolu’daki kadının ezilmişliği, çaresizliği anlatıldığı gibi onun yaratıcılığı, güzel sanatlara olan katkısı(kilim dokumacılığı gibi) da ele alınır. Şehir hayatındaki kadın figürü de göç

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

sonucunda şehre yerleşmeye, evini bir arada tutmaya çalışan, fabrikada çalışan kadın olarak ele alınır. Kadının hem sosyal hayattaki hem de evinin içindeki yeri ayrıntılı olarak işlenir.

Bedri Rahmi hayatında önemli olan iki kadına yazdığı şiirleriyle de dikkati çeker. Özellikle “Karadut” çok bilinen aşk şiirlerinden biri olarak antolojilerde yerini almıştır. Bu şiiri yazdığı Mari Hanıma duyduğu aşk kimseden gizlemeye gerek duymadığı için dikkatleri çeker. Hayatındaki bir diğer önemli kadın olan karısı Eren Eyüboğlu ile de hem sanatçı olarak hem de hayat arkadaşı olarak paylaşımları olur.

Bu çalışmada Bedri Rahmi'nin şiirlerinde en çok ele aldığı konulardan biri olan kadın incelenmiştir. Şiirlerinde kadına hem aile hayatında hem de toplum hayatında hak ettiği değeri vermenin mücadelesini yapan şairin bunu başardığını söylemek mümkündür. Aşk, sevgi, tutku, kutsallık, merhamet, saygı Bedri Rahmi'nin kadınlara yaklaşırken ya da onları değerlendirirken kullandığı ana unsurlardan bazılarıdır. Bu yaklaşımıyla da şiirlerinde kadını pek çok farklı açıdan değerlendirmiş ve edebiyat tarihinde hak ettiği yeri almıştır.

KAYNAKÇA

- ÇELİK Abdullah, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.
- DOĞAN Bahar, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Halk Bilimi Unsurları, Turkish Studies, Volume 7/1 Winter 2012.
- DURUKOĞLU Salim, Folklorun Çağdaş Şiire Bürünen ve Yeniden Görünen Ruhu: Şair Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turkish Studies, Volume 8/9 Summer 2013.
- ERZEN R. Melih, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiiri Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi, Delifışek, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi, Dol Karabakır Dol, Bütün Şiirleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi, EYÜBOĞLU Sabahattin, Kardeş Mektupları, Toplu Eserleri Mektup, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi, İnsan Kokusu, Toplu Eserleri Yazılar 1945-1952, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2005.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi, Tezek, Bilgi Yayınevi, Ankara 1987.
- KANDEMİR Feridun, Sordum Söylediler Edebiyatçılarımız Ne Dediler, İstanbul 2008.
- YILDIRIM Tahsin, Eşlerinin Gözüyle Edebiyatçılarımız, Selis Kitaplar, İstanbul 2003.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

KAYABAŞI, Ö., (2015). “Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şiirinde Kadın / Women In Bedri Rahmi Eyüboğlu's Poetry”, TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/12 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8378>, p. 687-708.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/12 Summer 2015

